

MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALARNI TASVIRIY FAOLIYAT JARAYONIDA IJODIY QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH

Xasanova Shaxnoza Toxtasinovna

*Nizomiy nomidagi TDPU Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrasida dotsenti,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

Annotatsiya. Maqolada maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni tasviriy faoliyat jarayonida ijodiy qobiliyatini rivojlantirish mazmuni, vazifalari, ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, bolalarni tasviriy faoliyat jarayonida ijodiy qobiliyatini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari tahlili bayon etilgan.

Tayanch so'zlar: tasviriy faoliyat, ijodiy qobiliyat, modellashtirish, grafika, haykaltaroshlik, arxitektura, ekspressivlik, mahsulot dizayni, hissiy rivojlanish.

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE IN THE PROCESS OF VISUAL ACTIVITY

Khasanova Shakhnoza Tokhtasinovna, associate professor of the Department of methods of preschool education of the Tdpu named after Nizami, doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences.

Annotation. The article analyzes the content, tasks, significance of the development of creative abilities of children of preschool age in the process of visual activity. Also, an analysis of the peculiarities of the development of creative abilities of children in the process of visual activity is described.

Base words: visual activity, creative ability, modeling, graphics, sculpture, architecture, expressiveness, product design, emotional development.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning tasviriy faoliyati bu ijodkorlik, tasavvur, fantaziya, kuzatish va boshqa muhim fazilatlarining namoyon bo'lishi va rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan o'ziga xos faoliyatdir. Rasm chizish, modellashtirish va aplikatsiya mashg'ulotlari bolalarga san'at asarlari go'zalligini ko'rishga, ona tabiatning go'zalligi va boyligini tushunishga va qadrlashga yordam beradi.

Rasm chizish orqali, bola dunyoni bilishga bo'lgan istagini namoyish etadi va ma'lum bir darajada chizilgan rasm orqali uning ichki holatini, bilim darajasini bilib

olishimiz mumkin. Bolalarning tasavvurlari, kuzatuv qanchalik rivojlangan bo'lsa, ular o'zlarining ishlarida haqiqatni yanada aniqroq aks ettiradilar, rasmlari yanada boy va ta'sirliroq bo'ladi. Bolalarning tasviriy faoliyati ularning tafakkurining o'ziga xos xususiyatlarini, shunidek, aniqlik va tasvir kabi o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi. Bolaning tasviriy faoliyati nafaqat individual funksiyalar (idrok, xotira, fikrlash, tasavvur) bilan, balki umuman shaxs bilan ham bog'liq. Bu bolaning manfaatlarini, temperamentini, ba'zi gender farqlarini ko'rsatadi.

Tasviriy faoliyat darslari bolalarni har tomonlama rivojlanishida, shuningdek, ularni maktabga tayyorlashda muhim o'rin tutadi. V.A.Suxomlinskiy "bolalarning qobiliyatlari va iste'dolarining kelib chiqishi ularning barmoqlarida" deb ta'kidladi. Ijodiy fikr manbai bo'lgan oqimlar – majoziy ma'noda aytganda, eng nozik iplar barmoqlardan boshlanadi. Boshqacha aytganda, bolaning qo'lida qanchalik qobiliyat bo'lsa, bola shunchalik oqil bo'ladi».

Tasviriy faoliyat jarayonida bolani yozish ko'nikmalariga tayyorlash uchun zarur bo'lgan qo'l mahorati, vizual-motorli koordinatsiya rivojlanadi. Bunga ko'p jihatdan bolalar rasmlarni qismlarga emas, balki plastilinning butun bir qismidan, chizmalarda bitta chiziq bilan tasvirlarni yaratadigan mashg'ulotlar yordam beradi. Masalan, turli shakllarni modellashtirish, ob'ektni tekshirish, loyni teng qismlarga bo'lish, kesish, plastilinning bir xil qismlarini ajratib olish, muqobil elementlar bilan bezak chizish - bularning barchasi okulomotor koordinatsiya va ko'zni rivojlantirishga yordam beradi

Bundan tashqari, modellashtirish va chizishda quyidagi usullar bola qo'lini yozishga tayyorlashga yordam beradi. Loy yoki planstilinni shakllantirish jarayonida yozishda bosim kuchini aniqlash, og'irlikni qo'lga o'tkazish, tutqichni to'g'ri ushlab turish usullarini o'zlashtirish ko'nikmalari quyidagi texnikadan foydalanib shakllanadi:

- loyni jo'va yordamida yoyish;
- plastilinni yumshatish, aralashtirish;
- kichik yelementlarni ajratish.

Tasviriy faoliyatda - chizishda uzluksiz yozish mexanizmlari, qo'l va yelkaning birgalikda bajaradigan funksiyalari shakllanadi, qo'lni tirsak va bilak qo'shimchasiga mahkamlash, taxtada yozish qobiliyati, bosim kuchini dozalash mahorati quyidagi texnikadan foydalanganda yaxshi samara beradi: turli xil chiziqlardan naqshlarni chizish (tekis, to'lqinli); grafik texnikada nuqta, shtrixli, chiziq bilan chizish; «guash va akvarel» texnikasida cho'tkani bo'ktirib, zarba, chiziqli uslubida chizish.

Asosiy hissiy standartlar (doira, oval, to'rtburchaklar, trapesiya, uchburchak) bilan tanishish geometrik shakllarning shakli, rangi, hajmini aniqlash qobiliyatining rivojlanishiga ta'sir qiladi. Bundan tashqari, murakkab shakllarni tahlil qilish, qismlarning o'lchamlari va joylashishini muvofiqlashtirish qobiliyati rivojlanadi. Bunga sinflarda hisoblash elementlaridan (hasharotlar uchun 6 oyoq, hayvonlar uchun 4 va hokazo), shartli o'lchovlardan foydalanish (ob'ektlarni o'lcham, uzunlik, kenglik, balandlik bo'yicha taqqoslash) yordam beradi.

Tasviriy faoliyat mashg'ulotlari o'quv faoliyatida zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirish va mustahkamlashga yordam beradi: vazifani tinglang va eslab qoling; uni ma'lum bir ketma-ketlikda bajarish; ma'lum bir vaqt oralig'iga moslashish; ishingizni baholang, xatolarni toping va ularni tuzating; o'z faoliyatingizni rejalashtirish; ishni ohiriga yetkazish qobiliyati; ish joyini, asboblarni va materiallarni tartibda saqlash.

Bundan tashqari, rasm chizish, loydan buyum yasash va aplikatsiya jarayoni bolalarda ijobiy his-tuyg'ularni uyg'otadi, vizual materiallar bilan ishlashdan qoniqish hosil qiladi va psixologik yengillikka hissa qo'shadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy va estetik rivojlanishi tarbiyachi-pedagogdan muntazam ravishda o'quv dasturini amalga oshirish uchun pedagogik mahoratini oshirishni talab qiladi.

Badiiy va estetik faoliyatda tizimlashtirish usuli bu fazoviy borliqda badiiy faoliyatning uchta asosiy turini ajratishdir. Bularga tasviriy, dekorativ va yasash-qurish turlari kiritiladi.

Ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishi qurish-yasash, aplikatsiya, modellashtirish va rasm chizishda amalga oshiriladi. Tasviriy faoliyat badiiy va estetik rivojlanishning eng muhim vositasidir, shuningdek, tasviriy san'at orqali dunyoni estetik rivojlantirishga qaratilgan muayyan bolalar faoliyati, bola tomonidan dunyoni idrok etishning eng qulay shakli hisoblanadi.

Tasviriy faoliyat, modellashtirish, aplikatsiya mashg'ulotlarida bolalarda badiiy va ijodiy faoliyatga qiziqish, go'zal obrazni yaratish istagini rivojlantiradilar, uni o'ylab topish va iloji boricha yaxshiroq bajarish ko'nikmalari tarbiyalanadi. Bolalar uchun mavjud san'at asarlari: grafika, rasmlar, haykaltaroshlik, arxitektura, xalq manzarali san'at asarlarini idrok etish va tushunish - ularning tushunchalarini boyitadi, turli ifodali yechimlarni topishga imkon beradi.

Tasviriy faoliyat - bu bolaning kognitiv faoliyati bo'lib, bu jarayon davomida u dunyoni tanish, o'zi va boshqalar uchun yangi narsalarni yaratish, tajriba qilish va

yaratish usullarini o'rganadi hamda mashg'ulotlar jarayonida tajriba qiladi. Tasviriy faoliyat maktabgacha yoshdagi bolalar uchun eng sevimli mashg'ulotlardan biridir.

Aristotel, shuningdek, tasviriy faoliyat bilan shug'ullanish bolaning har tomonlama rivojlanishiga hissa qo'shishini ta'kidlagan. Shuningdek bu haqida taniqli pedagoglar Ya.A.Kamenskiy, I.G.Pestalossi, F.Frebel va boshqa ko'plab itaddiqotchilar o'z asarlarida ma'lumotlar qoldirganlar. Badiiy ijod darslari bolaning har tomonlama rivojlanishi uchun zamin yaratishini ular o'z ishlarida ta'kidlaganlar.

Kattalar uchun faoliyat natijasi muhim bo'lganidek, bola uchun bu jarayonning o'zi juda muhim hisoblanadi. Atrof-muhitning jadal o'zgarishi, ilmiy-texnikaviy taraqqiyotning inson hayotining barcha sohalariga faol kirib borishi bizga zamonaviy uslublar va yangi integratsiyalashgan texnologiyalar asosida o'qish va o'qitishning eng samarali vositalarini tanlash zarurligini taqozo etmoqda.

Tasviriy faoliyatni tashkil etishning yangi shakllaridan foydalanish ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan va quyidagi vazifalarni hal qiladi: bolalarda faoliyat algoritmini shakllantirish (tasviriy faoliyat namunasidan foydalangan holda); asosiy psixik jarayonlarning rivojlanishi;

samarali ijodiy faoliyatida bolaning ehtiyojlarini qondirish; texnik ko'nikmalarni shakllantirish va takomillashtirish; ekspressivlikning turli xil vositalarini qo'llash qobiliyatini rivojlantirish, mahsulot dizayni; hissiy rivojlanish.

Tasviriy faoliyatni tashkil etishning barcha shakllari zamonaviy audiovizual o'quv qo'llanmalari va yangi axborot texnologiyalaridan faol foydalanishni o'z ichiga oladi. Ushbu yo'nalishdagi ishlar, birinchi navbatda, tarbiyachi-pedagoglarni o'qitish, ota-onalar bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlar, loyiha uslubi talablariga muvofiq sub-fazoviy muhit yaratish orqali amalga oshiriladi.

Bolalarning tasviriy faoliyati uchun quyidagi shartlar zarur: fanni rivojlantirish muhitini tashkil etish; muvaffaqiyat holatini yaratish;

individual va jamoaviy ish turlarini uyg'unlashtirish; darsda o'yin sxemasini qurish; ijodiy qidiruv holatini yaratish; bolalar ijodini ko'ngilochar tarkib bilan rag'batlantirish; turli xil badiiy materiallar va texnikalardan foydalanish; ijodiy vazifalarning mavjudligi; hayotdan rasm olishdan oldin kuzatuvlar o'tkazish; turli xil san'at shakllarini birlashtirish; bolaning ijodiga oilaning ijobiy munosabatini ta'minlash.

Tasviriy faoliyatda quyidagi usul va usullardan foydalaniladi:

Ko'rgazmali usul - bolalarga dars oxirida yoki baholash paytida turli naturalardan foydalanish, rasmlar reproduksiyalarini, ko'rgazmali qurollar namunalari, alohida buyumlarni, turli xil tasvir texnikasini namoyish qilish.

Og'zaki usul - bu suhbat, mashg'ulot boshida va mashg'ulot jarayonida tarbiyachi-pedagogning ko'rsatmali, og'zaki va badiiy tasvirdan foydalanishi demakdir. Usulning maqsadi - bolalar xotirasida ilgari qabul qilingan tasvirlarni esga olish va darsga qiziqishini uyg'otishdan iborat.

O'yin usuli - maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'yin ta'lim va tarbiya berishda katta o'rin egallaydi. Ta'limni o'yin usullari orqali o'tkazish, bolalarning e'tiborini vazifani bajarishga jalb qilishga yordam beradi, fikrlash va tasavvur ishlarini osonlashtiradi.

Qiziqarli tarkibni rag'batlantirish usuli - majoziy, yorqin, ko'ngilochar materialni tanlash va uni bir qator vazifalarga qo'shishdir. Usul sizga zavqlanish muhitini yaratishga imkon beradi, bu esa o'z navbatida tasviriy faoliyatga ijobiy munosabatni uyg'otadi va hissiy tajriba muhitini yaratish, shuningdek, badiiy materiallardan g'ayrioddiy va samarali foydalanishni zavqlanish orqali bolalarning ijodini rivojlantirishga birinchi qadam bo'lib xizmat qiladi.

Qo'shiq va adabiy tasvir yordamida bolalarning his-tuyg'ularini «jonlantirish» usuli. Ushbu usulning mohiyati shundaki, bolalarning hissiy xotirasini «jonlantirish» uchun maxsus tanlangan adabiy va musiqiy tasvirlardan foydalanishdir. Ushbu usul ilgari hissiyotlarni faollashtirishga yordam beradi.

Ijodiy qidiruv holatini yaratish usuli. Usul ijodiy tarkibiy qismni o'z ichiga olgan vazifaning mavjudligini nazarda tutadi, uni hal qilish uchun bola ilgari chizishda foydalanmagan bilimlari, usullari yoki yechim usullaridan foydalanishi kerak. Tasviriy chizmalar eng katta ijodkorlikni o'z ichiga oladi.

Ishda qo'llaniladigan texnologik usullar turli xil materiallarni bitta ijodiy ishda birlashtirishga imkon beradigan texnologiyalar (akvarel, gouache, pastel, markerlar, rangli qalamlar, loy, yormalar, iplar, mato, mo'yna, teri va boshqalar) hisoblanadi. Materiallarni birlashtirish turlari juda xilma-xil bo'lishi mumkin. Bolalarga ob'ektlarning to'g'ri tasviri standartini emas, balki rasmlarni talqin qilishda turli xil imkoniyatlarni ko'rsatish juda muhimdir.

Mazkur mashg'ulotlarni bajarish jarayonida bola tarbiyachi-pedagogni bajarayotgan amallarini to'g'ri yoki noto'g'riligini tekshiruvchi sifatida emas, balki, kerakli natijaga erishishda yordamchi sifatida qabul qiladi. Ishning yangi texnologik usullari bolaning hayotini rivojlantirish, uning tasavvurida yanada yorqin tasvirlarni yaratish, tashabbuskorlik, hissiy-ixtiyoriy muhitni rivojlantirish, o'z g'oyalaringizni erkin singdirishga imkon beradi.

Shunday qilib, shuni aytish joizki, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tasviriy faoliyatni tashkil qilish uchun maxsus shartlarni bajarish, turli xil usul, uslub va ish shakllaridan foydalanish kerak.

Adabiyotlar:

1. Sh.T.Xasanova. Tasviriy faoliyatga o'rgatish nazariyasi va metodikasi. T-Tafakkur. 2020.
2. Sh.T.Xasanova. Tasviriy faoliyatga o'rgatish. T.: Tafakkur. 2020.
3. Sodiqova Sh.A. Maktabgacha pedagogika. T.: Tafakkur bo'stoni 2013.
4. N.Kayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013.
5. Yakubova, Z. Z. (2023). MILLIY TARBIYA ASOSIDA BOLA SHAXSINI RIVOJLANTIRISHDA OILA, MAXALLA VA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLAR HAMKORLIGI. GOLDEN BRAIN, 1(15), 141-147.
6. Yakubova, Z. Z. (2023). NATIONAL VALUES OF PRESCHOOL CHILDREN BASICALLY FORMING EDUCATIONAL AND MORAL QUALITIES. European International Journal of Pedagogics, 3(01), 51-55.
7. Zikirovna, Y. Z. (2023, February). EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE SPIRIT OF NATIONAL TRADITIONS. In Conference Zone (pp. 257-262).
8. SH Sadikova. [TYPES AND CONTENT OF PICTURE ACTIVITY IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS](#). Science and Innovation.2022.760-764.